

Käkisalmen Rouvasväenyhdistys 27.11.2021, Karjala-Talo, Helsinki
Lotta Svärd Käkisalmissa
Maritta Pohls

Lotta Svärd -järjestö juhlii tänä vuonna 100-vuotista historiaansa. On tärkeää muistaa tätä aikanaan maailman suurinta maanpuolustuksen alalla toiminutta naisjärjestöä ja kerrata sen historiaa, vaikka sen toiminta on varmasti tietyiltä osilta useimmille tuttua. Olihan lähes jokaisen suomalaisen perhepiirissä joku lotta: äiti, täti tai isoäiti. Lottia kun oli niin paljon. Käyn läpi Lotta Svärdin toimintaa hyvin tiiviissä paketissa ja kytken sitä Käkisalmen lottaosaston historiaan sekä vertailen, miten paikallinen yhdistyi valtakunnalliseen.

www.luovutettukarjala.fi

Museovirasto.

Ajatus naisten maanpuolustustyöstä alkoi muotoutua **sisällissodan** aikana. Suojeluskuntien ja Lotta Svärdin piirissä sotaa kutsuttiin vapaussodaksi. Sota nähtiin ensisijaisesti vapautumisena Venäjän vallan alta. Sodan aikana naiset tukivat omaa paikallista suojeluskuntaansa järjestämällä ruoka- ja vaatehuoltoa sekä sairaanhoitoa.

Karjalan rintama oli Hämeen rintaman ohella sisällissodan merkittävin näyttämö, sillä Pietarin ja Hiitolan välinen rautatie oli tärkeä ja siitä taisteltiin. Miestappiot olivat suuria. Karjalassa kaatui kolmannes sodan kaikista kaatuneista.

Paula Kohon kirjoittaman *Käkisalmen Kaupungin Rouvasväenyhdistyksen* historiikin mukaan rouvasväenyhdistyksen naiset osallistuivat maanpuolustukseen sisällissodan aikana. Siitä, missä määrin naiset tukivat valkoisia joukkoja, ei ole tietoa. Voidaan olettaa, että viimeistään

maaliskuussa 1918, kun senaatin joukkojen päämaja kutsui naisia huoltotyöhön, myös käkisalmelaiset naiset, jotka olivat yhteiskunnallisesti hyvin aktiivisia, vastasivat senaatin kutsuun ja järjestäytyivät ehkäpä senaatin vuoden 1918 loppuun saakka rahoittamaksi Sotamartat -organisaatioksi.

Kalle Väänänen kertoo *Vainotien vartijat* kirjassa, että Viipurin läänissä naisten aktivismi oli 1900-luvun alkupuolella vahvaa. Käkisalmessa toimintaa johti Betty Peronius. Tehtiin ompelutöitä yksityiskodeissa ja lääkäri Emil Luukkonen järjesti lääkintäkurssin. Käkisalmen yhteiskoulun rehtori ja koulun johto kuuluivat kagaaliin ja useita koulun oppilaita lähti jääkärikoulutukseen Saksaan. Yksi heistä Karjalan armeijakunnan myöhempi johtaja Aarne Sihvo. Useat koulun oppilaat osallistuivat sittemmin myös suojeluskunta- ja lottatyöhön.

*Tuntuu niinkuin aivan lyhyt
siitä oisi hetki,
jolloin ryssän valtaa vastuan
täältä tehtiin retki,*

*sekä kansa kärsinyt sai
sankarmieltä näyttää,
vuosisatain unelmat niin
voitokkaasti täyttää.*

Eetu Iston maalaus *Hyökkäys* kuvastaa suomalaisten sortovuosina tuntemaa pelkoa joutumisesta täysin Venäjän vallan alle. Autonomisessa Suomessa **kansallistunnetta vahvistettiin ja yhteiskunnallisia uudistuksia toteutettiin** yhdistysten ja seurojen avulla, kun julkisvallan instituutiot olivat keisarin ja kenraalikuvernöörien peukalon alla. Täällä on myös lottajärjestön aatteellinen tausta. Tutkimukset osoittavat, että pääosa varhaisista lottatoimijoista oli kuulunut erilaisiin raittius-, nuoriso-, kansanvalistus ynnä muihin paikallisiin yhdistyksiin. Näin oli myös Käkisalmessa, kuten Käkisalmen lottien 10-vuotisjuhlaruno kertoo.

**August Malmströmin piirros
Runebergin runoon Lotta Svärd:
Museovirasto.**

"Lotta Svärd" nimi nousi juuri tästä taustasta. Runebergin runo Lotta Svärdistä *Vänrikki Stoolin tarinoissa* loi naisten maanpuolustusjärjestölle erinomaisen brandin. Runebergin teksti satoi Lotan henkilön sekä suomalaisuuteen että urhoolliseen sodankäyntiin.

Suomi oli vuonna 1917 itsenäistynyt ja **itsenäisellä valtiolla oli oltava puolustusvoimat**: päällystö, joukot, reservi ja varustus. Lotta Svärd järjestön perustaminen kytkeytyi tähän. Suojeluskunnista muodostettiin armeijan reservi ja lottajärjestöstä suojeluskuntien tukijärjestö.

Naisillakin on suojeluskuntavelvollisuutensa. Tämä voidaan parhaiten täyttää muodostamalla Lotta Svärd-yhdistyksiä. Yhdistykset muodostetaan paikallisten suojeluskuntien yhteyteen ja kuuluvat ne paikallisesikuntiin.

Lotta Svärd-yhdistysten tehtäviin kuuluu:

- 1. auttaa saniteettitarpeiden valmistuksessa.*
- 2. auttaa suojeluskuntia tarpeellisella varustuksella kuten paidoilla, alushousuilla j. n. e.*
- 3. olla valmiina liikekannallepanon sattuessa toimimaan sairaanhoitajattarina, keittäjättärinä j. n. e.*
- 4. juhlien kautta koota varoja Lotta Svärd-yhdistyksen tarkoituksiin.*

Naisillakin oli suojeluskuntavelvollisuutensa, todettiin suojeluskuntien ylipäällikkö Didrik von Essenin päiväkäskyssä elokuussa 1919. Tämä päiväkäsky lähetti liikkeelle naisten organisaation rakentamisen suojeluskuntien apu- tai huoltojoukoiksi. Prosessi kesti puolitoista vuotta ja oli varsin riittäinenkin, mutta sen lopputulema oli Lotta Svärd järjestön perustaminen maaliskuun 1921 lopussa.

Viipurin lottapiirin (per. 5.3.1921) osastot

1919 perustetut: Antrea, Enso, Joutselkä (Kivennapa), Juustila, Jääski, Kaukola, Koivisto, Lappeenranta, Savitaipale, Säiniö, Säkkijärvi, Taipalsaari, Tall, Terijoki, Vahviala, Valkjärvi, Viipuri

1920 perustetut: Hiitola, Imatra, Ino (Uusikirkko), Johannes, Kaukaa-Lauritsala, Kivennapa, Käkisalmi, Lemi, Luumäki, Metsäpirtti, Muolaa, Nuijamaa, Pyhäjärvi, Uuraa, Uusikirkko, Vuoksela,

1921 perustetut: Heinjoki, Ilmee, Kirvu, Kuokkala, Kuolemajärvi, Perkjärvi, Rautjärvi, Rautu, Räisälä, Äyräpää

1922 perustetut: Joutseno 1922/1923, Kanneljärvi 1922/1923, Lappee, Monrepoo, Ruokolahti, Sakkola

myöhemmin perustetut: Raivola 1924, Vuoksenranta 1924, Ylämaa 1926, Tienhaara 1934, Lipola 1938, Tainionkoski 1938, Vuoksenniska 1938

Paikalliset suojeluskunnat innostivat naisia vakinaistumaan oma toimintansa Lotta Svärd yhdistyksiksi heti von Essenin päiväkäskyn jälkeen, kuten Käkisalmen lottien 10-vuotisjuhlarunossa riimitellään. Käkisalmen Lotta Svärd -osasto perustettiin 25.1.1920 yhteiskoulun salissa. Käkisalmi ei kuulunut Viipurin piirin varhaisimpien jo 1919 perustetun 17 osaston joukkoon, mutta se perustettiin kuitenkin ennen piirin perustamista. Samana vuonna kuin Käkisalmen lottaosasto perustettiin 16 muuta osastoa.

*Mikko Pekki suojeluskunnan
päällikkyuden ottaa.
sekä alkaa avuksensa
kosia nyt Lottaa.*

*Naisten eessä jalallansa
nälisti hän raapas,
muistain miehen ilman naista
olevan kuin saapas*

*ilman toista saapasta — ja
hymyillen hän siksi
naisia nyt alkoi vyytlää
poikain toveriksi.*

*Naiset tuosta innostui ja
ydistykseen yhtyi,
puolustusta isänmaan näin
avustamaan ryhtyi.*

Perustamiskokouksen koollekutsuja ja lottaosaston ensimmäinen puheenjohtaja oli Käkisalmen yhteiskoulun luonnonhistorian ja maantieteen opettaja Kerttu Stenberg, jonka äiti oli Minna Canthin tytär Anni Canth. Kerttu Levander oli naimisissa Sten Stenbergin kanssa, joka toimi myöhemmin Minna Canth Oy:n liikkeenhoitajana Kuopiossa. 1920-luvun alussa Kerttu Stenberg kirjoitti nimimerkillä Kerttu Kivikallio romaanin *Kolme kultaista elämänlankaa* (1922).

Lotta Svärd Viipurin piirin ensimmäinen piirijohtokunta vuonna 1921. Takana keskellä seisoo Saima Laurila ja äärimmäisenä oikealla istuu Kerttu Stenberg. Lottamuseo.

Vuonna 1921 Kerttu Stenberg valittiin Viipurin piirin piirijohtokuntaan ja 1927 piirin puheenjohtajaksi. Hän toimi 1933–1935 keskusjohtokunnan varajäsenenä ja 1935–1940 jäsenenä sekä Fanni Luukkosen apulaisena tyttötyössä. Stenberg valittiin myös useaan otteeseen Käkisalmen kaupunginvaltuuston jäseneksi edistyspuolueen edustajana ja hän toimi kauan kaupungin terveydenhuoltolautakunnassa. Hän oli mukana naisvoimistelijoissa, lastenkotiyhdistyksessä ja Mannerheimin lastensuojeluliiton Käkisalmen osastossa sekä toimi jo vuonna 1919 perustetun erittäin aktiivisen Sotilaskotiyhdistyksen puheenjohtajana.

Seuraavaksi tarkastelen Lotta Svärd -järjestön toimintaa 1920-1930-luvuilla. Miten järjestöstä onnistuttiin luomaan koneisto, joka toimi sotien aikana kuin rasvattu.

Suuri jäsenmäärä Koko maan kattava, tiheä rakenne

Paikallis- ja kyläosastojen lukumäärä 1921 - 1938

Vuosi	Paikallisosastoja	Kyläosastoja	Kuntien, kauppaloiden ja kaupunkien määrä
1921	267		550
1929	634	926	589
1938	691	1687	602

Lotta Svärd- ja suojeluskuntajärjestöjen jäsenmäärät 1921 – 1938

Vuosi	Lotta Svärd	Suojeluskunta
1921	33 779	85 152
1930	63 794	86 016
1938	105 023	111 493

Perusedellytyksenä oli **suuri jäsenmäärä**: Vuonna 1938 lottakäisistä (17–59 v.) suomalaisnaisista noin 17 % kuului järjestöön.

Toinen tärkeä tekijä oli **koko maan kattava, tiheä rakenne**. Viipurin lottapiiri oli vuonna 1938 Lotta Svärd -järjestön 22 piiristä suurin. Siihen kuului yli 12 000 jäsentä, 56 osastoa ja suuri määrä kyläosastoja. Käkisalmen lottaosastoon kuuluivat Näpinlahden, Ostamon, Suotniemen ja Vuohensalon kyläosastot.

Käkisalmen lottapiirin osastot

Hiitola, Kaukola, Käkisalmi, Metsäpirtti, Pyhäjärvi, Räisälä, Sakkola, Vuoksela

Saimaan lottapiiriin: Enso, Haapakoski, Haukivuori, Ilmee, Imatra, Juva, Jääski, Kangasniemi, Kuitu, Lohikoski, Pieksämäki, Puumala, Rautjärvi, Ruokolahti, Sulkava, Tainionkoski, Virtasalmi, Vuoksenniska

Viipurin lottapiiriin: Antrea, Heinjoki, Johannes, Juustila, Kanneljärvi, Kirvu, Kivennapa, Koivisto, Kuolemajärvi, Lipola, Muolaa, Perkjärvi, Raivola, Rautu, Säiniö, Tali, Terijoki, Tienhaara, Uuraa, Uusikirkko, Valkjärvi, Viipuri, Vuoksenranta, Äyräpää

Suur-Saimaan lottapiiriin: Joutseno, Kaukaa-Lauritsala, Lappee, Lappeenranta, Lemi, Nuijamaa, Savitaipale, Taipalsaari

Pohjois-Kymenlaakson lottapiiriin: Luumäki, Vahviala, Ylämaa

Etelä-Kymenlaakson lottapiiriin: Säkkijärvi

Savonlinnan lottapiiriin: Simpele

Viipurin suojeluskuntapiiri ja lottapiiri jakautuivat talvisodan aikana Viipurin, Käkisalmen ja Lappeenrannan piireiksi. Väli rauhan aikana toimintaa ei luonnollisesti ollut, mutta 1943 toteutettiin uusi piirijako. Käkisalmen lottapiiri oli Suomen kolmanneksi pienin piiri runsaalla 3 000 jäsenellään, osastoja oli 13 ja kyläosastoja 39. Yllä on esitetty Viipurin piirin osastojen jakautuminen eri piireihin.

Järjestöllä pitää olla **hyvät ja omistautuneet johtajat**. Lotta Svärd järjestön johtajilla oli laajat verkostot. He olivat mukana kunnallispolitiikassa ja erilaisissa järjestöissä. Useilla oli opettajan tai sairaanhoitoalan koulutus. Lotta Svärd oli kaupunkien ammatissa toimivien tai ammattikoulutuksen saaneiden keski-ikäisten naisten johtama liike, joka järjesti ensisijaisesti maaseudun nuorten naisten toimintaa.

Kerttu Stenberg veti Käkisalmen lottaosastoa 1920–1928 ja Viipurin piiriä 1927–1940. Stenberg jätti Käkisalmen osaston muutettuaan Äyräpäähän, missä hän sai viran Keski-Vuoksen yhteiskoulussa. Vuonna 1929 Stenberg kutsuttiin Käkisalmen lottaosaston kunniajäseneksi. Kerttu Stenbergin lailla useimmat lottajohtajat toimivat kauan. Muun muassa Viipurin piirin ensimmäinen puheenjohtaja emännöitsijä Saima Laurila oli erilaisissa lottatehtävissä koko elämänsä.

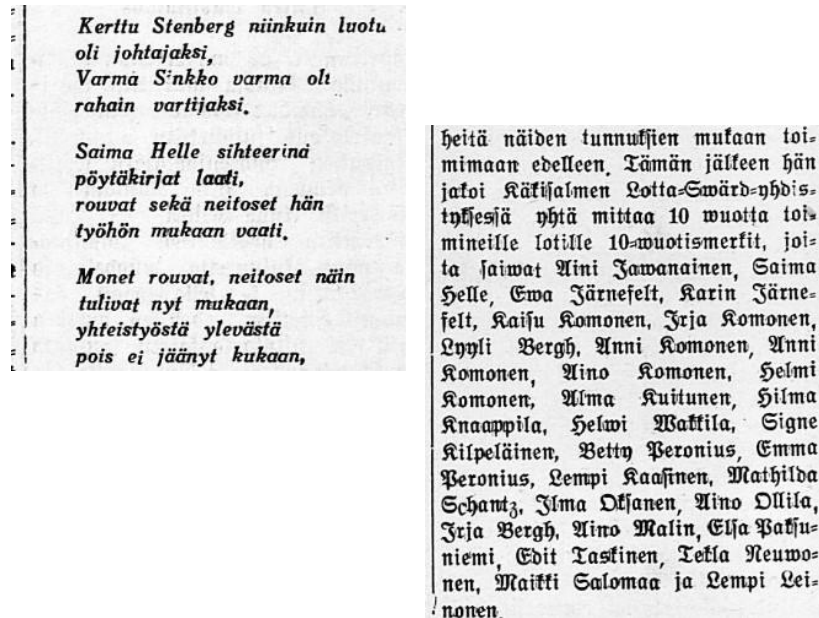
Toinen lottaosaston perustaja, Helena Ukkonen (Holm), käkisalmelaisen ajurinliikkeenharjoittajan tytär, toimi Kaakkois-Karjalan Kirjapaino Oy:n ja Käkisalmen Sanomien kirjanpitäjänä. Holm oli tietyksi mukana Käkisalmen Kaupungin Rouvasväenyhdistyksessä ja erityisesti sen 1919 perustetun lastenkodin toiminnassa. Hän oli isänmaallinen nainen, joka osallistui aktiivisesti karjalaisen perinteen vaalimiseen. Evakuointivaiheessa Helena Holm perusti miehensä, saarnaaja Holmin kanssa paperikaupan Lappeenrantaan. Helena Holm palasi vuonna 1941 Käkisalmeen ja rakensi uuden talon, jonka hän sitten joutui jättämään. Helena Holm kuoli 1957 Lappeenrannassa.

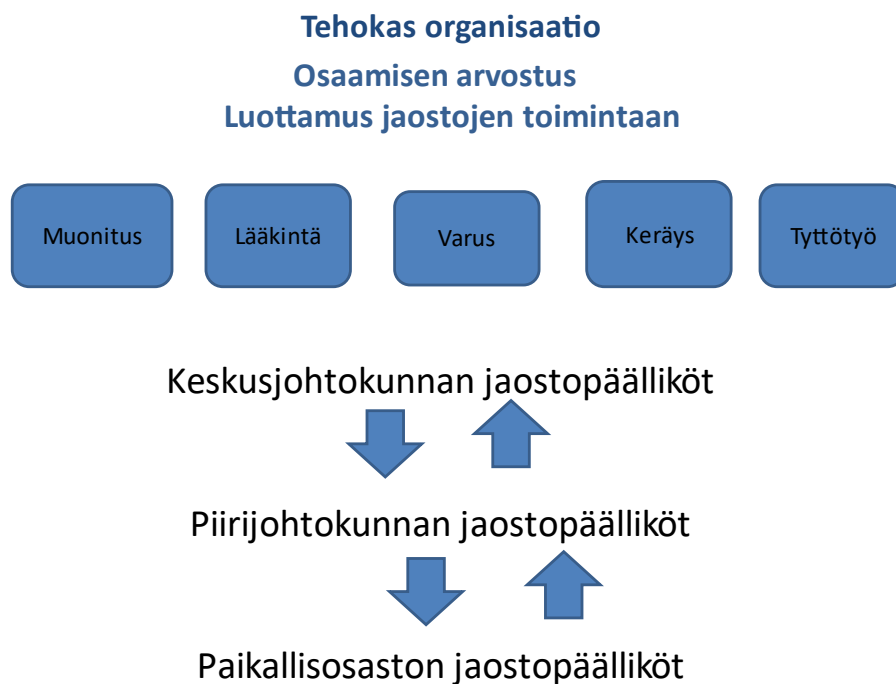
Käkisalmen sanomat 1.12.1924

Kerttu Stenbergin seuraajan oli aktiivisen suojeluskuntalaisen, Rakennusaine Oy:n johtaja Elias Jahnukaisen puoliso Olga Jahnukainen 1929–1931. Seuraava puheenjohtaja oli pianonsoiton opettaja Anna Dammert 1932–1934 (myös Rouvasväenyhdistyksen puheenjohtaja), sitten Elvi

Seiro 1935, rouva Helmi Sivén 1936 ja taas Anna Dammert 1937–1938 paikkakunnalta muuttoonsa asti. Tuolloin puheenjohtajaksi valittiin Anna Bergh, joka toimi tehtävässä vuodesta 1939 osaston lopettamiseen saakka. Viimeinen kokous pidettiin Helsingissä Ravintola Kannaksessa 25.8.1940.

Yllä olevassa kuvassa on esitetty Käkisalmen Lotta Svärd -osaston kymmenvuotismertin saajat vuonna 1930. Samat naiset olivat mukana yleensä kaikissa paikkakunnan yhdistyksissä, kuten vaikka vuonna 1919 perustetussa Mannerheimin Lastensuojeluliiton haaraosastossa.

Lottajärjestön organisaatio oli rakennettu siten, että jokainen johtokunnan jäsen vastasi jonkun jaostotehtävän hoitamisesta. Ohjeet kulkivat ylhäältä alas ja käytännön kokemus alhaalta ylös. Käkisalmen osasto oli alusta pitäen hyvin sitoutunut valtakunnallisen järjestön toimintamalliin. Jo niinkin varhain kuin heinäkuussa 1924 Käkisalmissa järjestettiin Viipurin suojeluskunta- ja lottapiirin juhla. Käkisalmelaiset lotat osallistuivat ahkerasti lottapiirinsä tilaisuuksiin, kuten vaikkapa kesäjuhlaan Terijoella. Vuonna 1934 Käkisalmen pieni osasto jopa järjesti valtakunnalliset lottapäivät, joille tuli noin 500 lottaa eri puolilta Suomea. Näissä tilaisuuksissa lottia ohjattiin suunnitelmalliseen lottatoimintaan.

Jaostojako toimi Käkisalmissa tehokkaasti jo 1930-luvun alussa. ”Muonittajat kohdistivat työnsä ruokapuoleen, ettei pojat asetyössä sortuis leipähuoleen. Toiset taas lääkinnästä pitäneet on huolta, ettei tarvis taiston tiellä haavoihinsa kuolta. Myöskin rahan kartunnasta huolta piti naiset, kassaa kartuttaakseen piti arpajaiset.” Näin kuvataan 10-vuotisjuhlarunossa.

Käkisalmen sanomat 27.4.1920

Käkisalmen sanomat 29.3.1924

*Myöskin rahan hankinnasta
huolta piti naiset,
kassaa kartuttaakseen piti
kahdet arpajaiset.*

*Suojeluskunta köyhyyttänsä
milloin valitteli,
Lotat rahaa lainasi ja
usein lahjoitteli.*

*Juhlissa ja iltamissa
aina ollen myötä,
aatteen eteen ahkerasti
silloin tehden työtä.*

Näin vahva sitoutuminen ei ollut ihan tavallista. Monilla paikkakunnilla lottaosastot palvelivat 1920-luvulla pääasiassa paikallista suojeluskuntaa: järjestivät muonitusta, keräsivät lääkintävarustusta ja varoja sekä nostivat henkeä. Näin toki tehtiin myös Käkisalmissa. *Käkisalmen Sanomissa* huhtikuussa 1920 julkaistu ilmoitus kertoo siitä, miten suojeluskuntalaisten varustaminen oli alkuaikojen toiminnassa keskeistä. Järjestettiin iltamia, arpajaisia ja kaikenlaista muuta, jonka avulla kerättiin varoja maanpuolustustyöhön. Huolehdittiin suojeluskuntien harjoitusten ja talkoiden muonituksesta.

Käkisalmen lottaosaston onni oli Kerttu Stenbergin valinta Viipurin piirin johtokuntaan. Kaikkialla, missä osastoilla oli yhteys piiri- ja valtakunnan tasoon, toiminta oli jäsentynyttä ja tehokasta. Niillä paikkakunnilla, joilla lottajohtajat halusivat nuotittaa toimintansa itse, keskusjohtokunnan ohjeistus vakiintui hitaammin, mutta 1930-luvun lopulla joka puolella Suomea toimitiin viimein

yhdenmukaisti.

Käkisalmen „Lotta-Svärd“-yhdistysten seppeleen lastuvat rouvat Stenberg ja Komonen. Sepeleen nauhoissa oli kirjoitus:

„Valloiset sankarit! Muistonne elää!
Muistonne meitä ikuvoittaa
pysymään lujina
peräytymättä,
jäämään vapaina
pelkäämättä

24/6 Käkisalmen Lotat,,

Tämän jälkeen lastettiin uusia seppeleitä sankarivainajain omaisten ja ystäväin puolesta.
Juhlahetki päättyi „Hänmaan wirtellä“, joka laulettiin torvisoiton säestyksellä.
Sankarihautapaan on valmistanut Wäpuriin Koneellinen Kivi-
teistämö o. y. taiteilija Birkala
an muovaileman mallin mukaan
ja on se tullut mahtamaan noin
35,000 mk. Patjaan julkisivuun on
hakattu kirjoitus:

Käkisalmen sanomat 28.6.1921

Vahva isänmaallisuus oli lottajärjestön keskeinen eetos ja sitä korostettiin kaikessa toiminnassa. Kenraali Mannerheim ja suojeluskuntien ylipäällikkö Lauri Malmberg vierailivat joka kesä Tuusulan lottakursseilla ja johtavat lotat edustivat tärkeissä valtiollisissa tilaisuuksissa. Tämä oli jäsenille vahva viesti lottajärjestön tärkeydestä. Käkisalmessa isänmaallisuus näkyi juhlissa ja 1921 valmistuneessa arkkitehti Ilmari Wirkkalan muotoilemassa sankaripatsaassa, johon lotat keräsivät varat ja jonka juurelle laskettiin joka vuosi seppä.

Lotat kulkemassa sankarihaudalle Käkisalmessa. Lottamuseo.

Järjestön julkaisut pitivät yllä isänmaallista maanpuolustushenkeä. *Lotta-Svärd* -lehti alkoi ilmestyä 1928. Sitä mainostettiin *Käkisalmen Sanomissa*: ”Kansikuvassa hymyää iloisina joukko lottia, joukossa loistavimpana tuttu käkisalmelainen.”

Lottafursit.

Paikkafunnalla on parhaillaan käynnissä lottafursit, joihin jo on osallistunut lottia kolmattakymmentä. Tänä iltana on vielä fideharjoitukset alkaen puoli 7 ja sunnuntaina luennoi tri Järnström Wiipurista klo 1—4. Silloin voitulla vielä sellaisiakin kuuntelijoita, jotka eivät ole osallistuneet edellisiin. Toivottamasti tämä aika soveltuu hyvin kaikille toimesta oleville sekä myöskin kyläosaisten jäsenille. Soukolla siis sotilaskodille klo 1 sunnuntaina.

Käkisalmen sanomat 9.3.1928

Jaostokoulutus oli lottatoiminnan ydintä. Lottalupauksen antaminen oli sidottu koulutuksen läpikäymiseen. Yleiskoulutus saatiin paikallisosastojen alkeiskursseilla, peruskoulutus toimenlottien piirikursseilla ja 1930-luvulla myös osastojen iltakursseilla, jatkokoulutus Tuusulan leiripäivillä. Kun järjestön organisaatio oli vakiintunut, kymmenet tuhannet suomalaiset naiset saivat maanpuolustuksen peruskoulutuksen.

Koulutuksen haluttiin toteutuvan samanlaisena joka puolella Suomea ja siksi järjestelmä oli rakennettava ehdottoman keskusjohtoisesti. Sotatilanteessa maan eri osista tulleiden lottien piti pystyä sovittamaan työskentelynsä yhteen.

Käkisalmissa kurssitus aloitettiin hyvin varhaisessa vaiheessa ja kurseja järjestettiin usein. Vuonna 1928 järjestettiin neuvontapäivät, seuraavana vuonna kurssi, josta yllä olevassa kuvassa oleva ilmoitus. Esimerkiksi vuoden 1934 kurssilta valmistui 21 lääkintälottaa ja 36 muonituslotta.

Lottajärjestön **pikkulottatoiminta** käynnistettiin 1931. Käkisalmen pikkulottatoiminta aloitettiin 1934. Päämääränä oli palvelevan isänmaanrakkauden herättäminen ja puolustustahdon kasvattaminen koulutytöissä. Vuonna 1938 järjestön piirissä toimi noin 24 000 pikkulottaa, kun varsinaisia jäseniä oli runsas 100 000. Pikkulottatoiminnalla varmistettiin, että sotien aikana oli vuosittain uusi sukupolvi astumassa palvelukseen.

Tiheä kokoustahti Työorientoitunut toimintamalli

Lotta Svärdin jäsenmäärä ja sen jakautuminen eri jäsenryhmiin vuonna 1938

toimivat jäsenet 85 378		kannattavat jäsenet 19 645
toimenlotat 4 100	huoltolotat 80 238	
lääkintäjaostossa 1 138	lääkintäjaostossa 11 773	
muonitusjaostossa 1 358	muonitusjaostossa 48 778	
varusjaostossa 31	varusjaostossa 6 339	
keräys- ja kansliajaostossa 1 573	keräys- ja kansliajaostossa 11 348	
jaostoihin jakamattomia -	jaostoihin jakamattomia 833	

Lottajärjestön toimintamalli oli erittäin työorientoitunut. Lotan kunniana ja velvollisuutena oli antaa oma työpanoksensa isänmaalle. Niinpä jokaisen jäsenen edellytettiin tekevän järjestölle vähintään 50 tuntia työtä vuoden aikana. Kuten taulukko osoittaa, palvelukseen astumaan sitoutuneita toimenlottia oli 1938 vain noin 4 % jäsenistä. Nuoret naiset saivat lapsia eivätkä enää pystyneet sitoutumaan palvelukseen, mutta toisaalta taas kotialueella oli paljon koulutettuja lottia. Sodan syttyessä huomattiin, että valmius oli aivan toista luokkaa.

Sota-ajan toiminnan tärkeänä taustatekijänä on **vahva yhteys maanpuolustuksen organisaatioon:** Lotta Svärdin tehtäviä määritti suojeluskuntien asemaa koskeva lainsäädäntö: vuoden 1927 maanpuolustuslaki ja sitä täydentämään 1928 annettu asetus sekä vuoden 1933 puolustuslaitosasetus tekivät suojeluskuntalaitoksesta ja sen apujärjestö Lotta Svärdistä osan Suomen sotavoimia. Vuoden 1934 alueellisessa liikekannallepanojärjestelmässä lottien työpanos oli osa toteutusta. Jokaisella alueella oli oltava tarpeeksi asianmukaisesti koulutettuja lottia

Toimiva tiedotus

Lottien tilausketju

Armeijan joukko -osasto ↓
Yhteyslotta ↓
Päämajan lotta-asiaintoimisto ↓
Keskusjohtokunta ↓
Piirijohtokunta ↓
Paikallisosasto Jos ko. piirillä ei ollut sopivaa lottaa , keskusjohtokunta suoritti ns. työvoiman tasauksen, ja välitti pyynnön toiselle piirille.

On vielä mainittava **toimiva tiedotus**, joka oli sota-ajan vaihtuvissa tilanteissa ensiarvoisen tärkeä. Viestiyhteyksien käytänteitä oli kehitetty ja harjoitettu 1920-luvun lopulta lähtien. Toimenlotan määräys astua palvelukseen eteni keskusjohtokunnasta piirijohtokunnan kautta paikallisosaston puheenjohtajalle, häneltä jaostopäällikölle, jolta kahdeksan naisen muodostaman ryhmän päällikölle ja lopulta kyseiselle ryhmän jäsenelle. Yhteystiedot oli pidettävä päivän tasalla. Tärkein yhteydenpitoväline oli puhelin.

Valokuvaamo Rönn. Museovirasto.

Viimeisenä, mutta ei vähimpänä nostan esiin **varainkeruun**. Koulutukseen tarvittavat varat lotat hankkivat pääosin itse. Mittava saavutus, kun kaikki perustui vapaaehtoisuuteen. Juhlat, arpajaiset ja myyjäiset olivat lähtökohtia 1930-luvun loppupuolelle saakka. Esimerkiksi koulutusta varten organisoitiin vuodesta 1929 lähtien ns. maanantaimarkkakeräys, jossa jokainen lottia antoi aina maanantaisin markan järjestölle. Kerättyjä varoja tarvittiin myös kenttäsaarialoiden varustamiseen ja osalla niistä tuettiin paikallista suojeluskuntaa. Kuvassa on Kalliosaaren kasino, jonka Ala-Kasinon Käkisalmen lotat vuokrasivat 1933 ja pitivät siellä vuoteen 1939 saakka kahvilaa. Tanssejakin järjestettiin, mutta alkoholia ei tarjottu ainakaan lottien puolella. Ehkä kuitenkin suojeluskunnan hoteissa olleen Ylä-Kasinon tiloissa.

Käkisalmen sanomat 26.6.1926.

Ihan viihoviimeisenä kaksi kuriositeettia. Ensimmäisenä lottien Ruotsin tykistömuseolle 1926 – siis hyvin varhaisessa vaiheessa – lahjoittama lottapuku karjalaisin väreän ja Käkisalmen käsivarsinauhon. Uutisen mukaan lotat olivat vierailleet edellisenä vuonna Tukholmassa.

Jääski-seura. Kuva kirjasta Hilda, Laasonen & Pentti Vuori, Viipurin piirin lottien YH ja talvisota.

Toinen merkittävä tapaus oli P. E. ja Ellen Svinhufvudin vierailu toukokuussa 1939, kun Ukko-Pekka osallistui Käkisalmen ampumakilpailuihin. Kuvassa Lotta Svärdin kunniajäsen Ellen Svinhufvud tarkastaa lottien paraatin takanaan Fanni Luukkonen.

Suuri jäsenmäärä
Koko maan kattava, tiheä rakenne
Koulutetut ja sitoutuneet johtajat
Tehokas organisaatio
Luottamus jaostojen toimintaan
Osaamisen arvostus
Vahva isänmaallisuus
Mittava koulutus
Yhdenmukainen toiminta koko maassa
Uuden sukupolven kasvatus
Tiheä kokoustahti
Työorientoitunut toimintamalli
Vahva yhteys maapuolustuksen organisaatioon
Toimiva tiedotus

Sotavuodet

Sodan aikana lotat voivat saada komennuksen joko **sotatoimialueelle** kenttäarmeijan tueksi tai **kotialueelle**, jolloin lotat palvelivat kotijoukoiksi nimettyjä suojeluskuntia.

Komennuksella olleiden lottien määrä jaostoittain ylimääräisten kertausharjoitusten ja talvisodan aikana

Jaosto	kotialue %	sotatoimialue %	yhteensä %
muonitus	23 922 42,7	11 313 50,8	35 235 45,0
varus	14 286 25,5	3 558 15,9	17 844 22,8
ilmaavalo	7 446 13,2	3 041 13,7	10 487 13,4
lääkintä	4 836 8,6	2 482 11,1	7 318 9,3
keräys- ja kanslia	5 501 9,8	1 874 8,4	7 375 9,4
Yhteensä	55 991	22 268	78 259

Ylimääräisten kertausharjoitusten ja talvisodan aikana suurin osa komennuksen saaneista lotista palveli kotialueella. Lotat tekivät sotatoimialueella runsaan 20 000 työpäivää ja kotialueella hiukan alle 60 000 työpäivää. Jakaumaa selittää se, että YH:n aikana ei vielä ollut sotatoimialuetta. Naisten perinteiset tehtävät, ruoka- ja vaatehuolto, olivat tärkeimmät toimialat. Lähes puolet lottien tehtävistä oli muonitusta. Seuraavaksi suurin toimialue oli varushuolto: sotilaille haluttiin hankkia säällinen varustus talvikauden pakkasiin – muistetaan ”malli Kajander” ja suomalaisen yhteiskunnan köyhyys. Kolmantena tuli ilmaavalo, sitten suunnilleen yhtä suurina lääkintä ja keräys- ja kansliajaoston työt. Kaikkinensa talvisodan aikaisia tehtäviä hoiti noin 70 000 lottaa.

Komennuksella olleiden lottien työpäivät vuonna 1943

	kotialue %	sotatoimialue %
Muonitus	598 742 28	1 526 354 44
Ilmavalvonta	368 462 18	276 291 8
Lääkintä	341 334 16	445 085 13
Toimisto	274 430 13	297 541 9
Puhelin	149 618 7	260 250 8
Varus	97 830 5	99 197 3
Kanttiini	90 268 4	253 346 7
Radisti	31 970 2	109 072 3
Eläinlääkintä	21 896 1	20 221 0,5
Sääpalvelu	19 489 1	21 724 0,5
Pesula	10 933 0,5	65 599 2
Muu	67 147 4	54 972 2
Yhteensä	2 074 931 99,5 %	3 429 652 100 %

Vuonna 1943, viimeisenä lottatoiminnan vuotena, josta on tilastoja, lottien työpanoksesta runsas 60 % suuntautui sotatoimialueelle. Eniten oli muonitustehtäviä. Ilmavalvontaa ja lääkintää oli suunnilleen saman verran, kumpaakin n. 15 % kaikista tehtävistä. Toimistotöitä 10 %, puhelunvälitystä hiukan vähemmän.

Lottien kokonaismäärää ei voi kertoa, komennukset tilastoitiin tehtävittäin. On arvioitu, että jatkosodan aikana palveluksessa oli noin 90 000 lottaa. Jatkosodan jokaisena päivänä komennuksella oli arvion mukaan noin 13 000 kenttälottaa. Vuonna 1944 Viipurin, Sortavalan ja Käkisalmen piiristä kotoisin olevia lottia oli komennuksella noin 2 600.

Lottien tehtävät sotatoimialueella

Ruokahuolto

- linnoittajat
- päällystö
- kenttäsairaalat

Kanttiinpalvelut kenttäarmejalle

Kenttäsairaaloiden lääkintälotat

Ilmavalvontakeskusten puhelin- ja tasohenkilöstö sekä radiohenkilöstö

Toimisto- ja viestihenkilöstö

Toimisto- ja viestityö

-puhelin

-lennätin

-kassanhoitajat, kanslistit, kanslia-apulaiset ja kirjurit, kirjanpitäjät, kortistinhoitajat, kielenkääntäjät, kirjaajat

-piirtäjät

-sääpalveluasemien kartanpiirtäjät

-päämajan matemaatikot

-salakirjoittajat

-laborantit

-keskussääasemien meteorologit

-topografi-joukkojen laskijat

-merivalvonta

-valonheittimen käyttäjät

Siivous ja varushuolto

Huolto-, valistus- ja yhteyslotat

SA-kuva

Lottamuseo

Lottien tehtävät kotialueella

Muonitus reserviläisten kokoontumis- ja pysähdyspaikoilla

Lääkintälotat

- sotasairaalaloissa
- sotavankisairaalaloissa
- toipilas- ja invalidikodeissa

Kaatuneiden evakuointikeskukset

**Lääkintävarikot
Sotilasapteekit
Veripalvelu**

Armeijan yksiköiden ruokahuolto

- piiriesikunnat, sotilasruokalat
- koulutuskeskukset
- hevosottolaisuudet
- erillaiset työmaat ja vartiot
- ulkomaiset vapaaehtoiset
- sotavankijunat ja -leirit
- sotapoliisi
- väestönsuojelumiehet
- ajoittain rautatiealaiset ja rajavartiomiehet
- sotasairaalat
- eläinlääkintämuodostelmat
- kaatuneiden evakuointikeskukset
- kenttäpostikonttorit

Leivän leipominen armeijalle

Valistustyö ja mielialojen muokkaus
-sankarihautajaiset
-yhteydenpito rintamalle

Varusteiden keräys, pesu ja korjaus

Siivous

Ilmavalvonta

Toimisto-, viesti- ja valvontatehtävät

Lottamuseo

Talvisodan aikana suuri yllätys oli koulutettujen kanslia-, ilmavalvonta- ja viestilottien suuri tarve. Niinpä Lotta Svärdin keräys- ja kansliajaosto jaettiin 1941 toimisto- ja viestijaostoksi sekä keräys- ja huoltojaostoksi. Samalla aloitettiin laajamittainen toimisto- ja viestitehtävien koulutus. Sotatoimialueen komennustehtävistä kertovassa kuvassa on lueteltu Lotta Svärdin jaostojen tehtäviä ja eritelty tarkemmin toimisto- ja viestitehtäviä ja kotialueen komennustehtävistä kertovassa kuvassa taas erilaisia ruokahuollon tehtäviä.

Lottien yhteiskunnallinen huoltotyö talvisodan aikana

**Evakuoitujen huolto
Talkoiden ja leirien ruokahuolto
Sairaaloiden varustaminen
Tavaroiden keräys, kunnostus ja jakelu
Tuntemattoman sotilaan pakettit**

Keräyksiä, mm.

- Palkansaaajien suurkeräys
- Suomi-Ruotsi jääpallomaaottelun pääsylipputulot ja kuuntelumaksu 1940
- kaatuneiden urheilijoiden muistokisojen kuuntelumaksu 1940
- Suomen puolustussodan vainajien muistokonsertin kuuntelumaksu 1940
- kultaesinekeräys lentokoneilta ilmavoimille 1940
- maaottelumarssi 1941
- raivausleirien kannatus ja työmerkkien myynti 1941
- Vapaussodan invalidien valkokukkamerkki
- Sotainvalidien Veljesliitokukka ja rintamerkki
- vappukukka
- syyskukka
- asevelimerkki
- Itä-Karjalan merkki

**Talkootyö
Huoltotyö**

Lottamuseo.

Yhteiskunnallinen huoltotyö on jäänyt lottien sodanaikaisessa toiminnassa paljon vähemmälle huomiolle kuin puolustusvoimien palveluksessa suoritettut tehtävät. Suurin osa lotista toimi kuitenkin juuri sosiaalisissa tehtävissä. Lotat auttoivat kaupunkien evakuoinnissa lapsia ja vanhuksia turvallisemmille seuduille ja järjestivät ruokahuoltoa niille, jotka eivät voineet poistua kaupungista. Vastaanottoaikoissa ja työkeskuksissa kunnostettiin tai valmistettiin jaettavaksi vaatteita köyhille reserviläisperheille tai kodeistaan siirretylle sekä sotilasviranomaisien kautta reserviläisillekin. Lotat osallistuivat lukuisiin keräyksiin ja heihin luotettiin, kun keräysten tuotto jaettiin.

Myös lukuisat muut organisaatiot osallistuivat huoltotyöhön ja järjestöjen into tukea yhteiskuntaa oli suurta. Yksikään muu järjestö ei kuitenkaan ollut samalla tavoin suunnitelmallisesti valmistautunut sotatilanteisiin, joten oli luontevaa, että Lotta Svärd kantoi päävastuun organisoimisesta.

Käkisalmen lottaosastoon kuului vuoden 1939 lopussa 477 jäsentä. Osastossa oli 6.10.1939 alkamassa kahden viikon iltakurssi, jonne tuli viesti, että hälytys-, viesti- ja ilmavalvontalottien piti mennä vartiopaikoilleen. Seuraavana aamuna muonituslotilla oli ruokittavana lähes 1000 reserviläistä, jotka kokoontuivat liikekannallepanoon. Tämän jälkeen oli järjestettävä päivittäin ruokahuolto samalle määrälle miehiä. Työtä johti Lyydia Stolze. Lottien lääkintäpäällikkö Alma Koponen sai määräyksen järjestää yhteiskoululle sotasairaala ja lotat muuttivat myös yhden matkustajajunan sairasjunaksi.

Puheenjohtaja Anna Bergh kutsui 20.10.1939 kaupungin naisjärjestöt sotilaskodille suunnittelemaan varustyön organisoimista. Rintamalle pystytettiin syksyn aikana toimittamaan lähes 2000 paitaa, 1500 housut sekä sukkia, jalkarättejä, villapaitoja, käsineitä, reppuja ja hevosten loimia. Ilmavalvonta- ja viestilotat hoitivat omia tehtäviään usein oman päivätyönsä ohella.

Käkisalmen lottaosastossa työskenteli talvisodan aikana 83 muonituslotta, 35 lääkintälotta, 12 varuslotta ja 103 keräys- ja kansliajaoston lottaa, joista valtaosa viesti- ja ilmavalvontatehtävissä. Käkisalmen lottien työssä on vaikea erotella sotatoimialuetta ja kotialuetta. Esimerkiksi Rouvasväenyhdistyksen toimitalo oli sotatoimialueella.

30.11. alkoi kuulua tykkien jylinää ja kaupunkiin alkoi saapua pakolaisia. Lotat tarjosivat ruokaa ja jakoivat vaatteita, joita kaupunkilaiset toivat sotilaskodille. Evakot jatkoivat matkaa, mutta uusia tuli joka päivä. Lotat johtivat auttamistyötä: ruokatarjoilua, karjanhoitoa, sairaanhoitoa. Rouvasväenyhdistyksen koululla tehtiin aluksi kaasunaamareita, kunnes sotilaskodin esikunta sijoitti koululle joulukuussa sotilaspukimon räätälöimään sotilaspukuja. Koko talo luovutettiin sotilaskäyttöön. Rajaseudulta tulevia lottia sijoitettiin ompelemaan sotilaille lumipukuja, lääkärintakkeja, kasvossuojuksia ja alusvaatteita ym. varusteita ja hevosille loimia.

Ensimmäinen pommitus oli 19.12. Rouvasväenyhdistyksen koulun ulkorakennus sai osuman ja koulutalon ikkunat särkyivät. Joulupäivänä oli taas raju pommitus ja väkeä, myös lottia alettiin siirtää pois kaupungista. Sotilaspukimo muutettiin laitteineen ja varastoineen tammikuun 1940 alussa Kaukolaan, mistä se jatkoi matkaa Humppilaan ja Ähtäriin.

Lotat avasivat vielä tammikuun lopulla asemapäällikön pyynnöstä sotilaille asemaravintolan, mutta sitä pystytettiin ylläpitämään vain kolme viikkoa ennen kuin suuret pommitukset taas alkoivat. Käkisalmen alueelle pudotettiin tammi-helmikuun vaihteessa noin 300 pommia. Lottatyö oli toistaiseksi loppu ja komennuksella olevat lotat saivat määräyksensä Viipurin lottapiiriltä.

Sodan tuhoja Käkisalmissa. Aarne Pietinen. Museovirasto.

Käkisalmen lottaosaston viimeinen kokous oli 25.8.1940 Ravintola Kannaksessa Helsingissä. Paikalla oli n. 60 lottaa ja puhetta johti Anna Bergh. Kokouksessa osaston jäljelle jäänyt omaisuus lahjoitettiin Lotta Svärdin keskusjohtokunnalle. Arkisto ja rahavarat annettiin Viipurin piirille. Varoilla haluttiin tukea käkisalmelaisia sotainvalideja.

Sodan jälkeen

Kuten tunnettua, suojeluskuntalaitos ja Lotta Svärd järjestö lakkautettiin syksyllä 1944 välirauhansopimuksen nojalla: ”Suomi sitoutuu heti hajoittamaan kaikki sen alueella toimivat hitleriläismieliset (fascisminluontoiset) poliittiset, sotilaalliset ja sotilaallisuontoiset samoinkuin muutkin järjestöt, jotka harjoittavat Yhdistyneille Kansakunnille ja erityisesti Neuvostoliitolle vihamielistä propagandaa, sekä vastaisuudessa olemaan sallimatta tällaista järjestöjen olemassaoloa.”

Lotta Svärd lakkautettiin valtioneuvoston päätöksellä **23.11.1944**. Lakkautuksen kohteena oli valtakunnallinen lottayhdistys sekä 748 rekisteröityä ja 39 rekisteröimätöntä lottaosastoa 2021 kyläosastoa ja 1941 tyttöosastoa. Kaikki komennuksella olleet lotat kotiutettiin, lottapukujen ja järjestötunnusten käyttö kiellettiin. Lakkauttamispäivästä lähtien järjestön omaisuus kuului valtiolle.

Ennen lakkauttamista Lotta Svärdin keskusjohtokunta ennätti siirtää pääosan järjestön varoista Suomen Naisten Huoltosäätiö, jonka ensisijaisena tehtävänä oli palveluksessa olleiden lottien elämän turvaaminen. Säätiö toimii edelleen, vuodesta 2001 nimellä Lotta Svärd säätiö. Syksyllä

1944 perustettiin myös Työmaahuolto, joka alkoi järjestää Lapin jälleenrakennustyömaiden ruokahuoltoa ja toi sittemmin työpaikkaruokailun Suomeen.

Lotta Svärdin lakkauttamisen jälkeen järjestön jäsenet jatkoivat yhteiskuntavastuun kantamista hakeutumalla muihin naisjärjestöihin kuten maatalousnaisiin, marttoihin, sotilaskotiyhdistyksiin tai seurakuntatyöhön. Näissä järjestöissä löytyivät lottien omalle osaamiselle sopivat puitteet ja naisyhteisö, jossa jakaa kokemuksia. Suosittuja yhteisjärjestöjä olivat Suomen Punainen Risti ja Mannerheimin lastensuojeluliitto sekä maanpuolustus-, invalidi- ja veteraanijärjestöt.